

To summarize: discussions or discussion-games are the best vehicle for fluency practice in a foreign language: the question is how to make these maximally effective. Interesting topics, group-work, and role-play can facilitate student interaction. A task which cannot be done without verbal communication supplies learners with a reason to speak, and thus makes for a higher degree of naturalness and enthusiasm in their discourse. Discussions can be made very much more efficient and enjoyable if attention is given to their organization.

It has been said that there is nothing so practical as a good theory; and this may be true of the theoretical ideas of mentioned above.

УДК 811.111:378

Касаткіна О.В.
(Рівне, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ДЖЕРЕЛА СТАНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВНЗ

Стаття присвячена питанням розвитку міжкультурної комунікативної компетентності студентів засобами культурологічно зорієнтованого навчання. Автор розглядає підходи до набуття культурологічно зорієнтованого навчання та визначає принципи та умови його впровадження.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативна компетентність, культурологічно зорієнтоване навчання, діалог культур.

Статья посвящена вопросам развития межкультурной коммуникативной компетентности студентов. Автор рассматривает подходы к определению культурологического обучения, выделяет принципы и условия его внедрения в образовательный процесс.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурная коммуникативная компетентность, культурологический подход, диалог культур.

The article deals with the problems of the development of intercultural communicative competence by means of culturally oriented education. The author determines the main forms of culturally oriented education, finds out the main principles and the best ways of culturally oriented education.

Key words: intercultural communication, intercultural communicative competence, culturally oriented education, cultural dialogue.

У сучасних умовах глобалізації, коли країни прагнуть до співробітництва, великого значення набувають міжкультурні зв'язки представників різних країн, ефективність яких є необхідною передумовою налагодження контактів та взаємодії. На сучасному етапі вирішальне значення набуває той факт, що студенти повинні володіти іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації, що припускає необхідність формування

в них міжкультурної та соціокультурної компетентностей. Нове соціальне замовлення суспільства щодо навчання іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації, формування особистості, готової до міжнаціонального спілкування, знайшло своє відображення у концепціях культурологічно зорієнтованого навчання іноземних мов.

Міжкультурна комунікація стала темою багатьох досліджень. Проблемами комунікації, міжкультурної взаємодії займалися Г. Андреева, Б. Паригін, Л. Петровська, Б. Ломов та інші. Дослідженням феномену мови займалися мовознавці, дослідники мовно-педагогічних і виховних технологій: М. Білоусов, Г. Ващенко, С. Веселовський, Л. Гайдуков, С. Годун, А. Дугін, В. Крушинський, А. Макаренко, І. Мінгазутдінов, М. Михальченко, Г. Немиря, О. Павлюк, О. Потебня, Г. Руденко та інші. Питання оволодіння відповідною культурою при вивченні іноземної мови знайшли своє відображення в дослідженнях та публікаціях Н.Ф. Бориско, Є.М. Верещагіна, В.Г. Костомарова, О.Г. Оберемко, Ю.І. Пассова, Г.Д. Райхштейн, В.В. Сафоновой, О.І. Селівановой, В.Л. Скалкіна, Н.К. Скляренко, Т.Г. Тер-Мінасовой, О.Б. Тарнопольського, Г.Д. Томахіна, В.М. Топаловой, В.П. Фурмановой, Т. Higgs, R. Lado, R. Scarcella, R. Oxford та багатьох інших.

Незважаючи на те, що проблема одночасного оволодіння мовою і культурою досліджувалася багатьма вченими, питання про важливість розвитку міжкультурної комунікативної компетентності (МКК) засобами культурологічно зорієнтованого навчання на заняттях англійської мови як цілісного системного явища залишається недостатньо розробленим та обумовлює актуальність подальшого дослідження проблеми.

Термін “міжкультурна комунікативна компетентність” означає загальну здатність людини жити, працювати та відпочивати, налагоджувати та підтримувати стосунки в умовах міжкультурних відмінностей, які існують у повсякденному житті. Під МКК розуміємо здатність особистості здійснювати ефективну комунікацію в міжкультурному контексті [6].

Р. Портер та Л. Самовар визначають міжкультурну комунікацію як безпосереднє, так і опосередковане спілкування партнерів-представників різних культур, у процесі якого стикаються різні “перспективи” комунікаторів, де складовими перспектив є ціннісні орієнтації, уявлення про універсальні та їхні вербальні вираження, норми, моделі поведінки тощо; при такому спілкуванні вдається або не вдається досягти взаєморозуміння [9: 27].

Для того, щоб засвоїти мову та розвивати комунікативну компетентність (КК) необхідно вивчати не саму мову, а навколишній світ за допомогою мови, адже бажання спілкування з’являється лише у ситуації, небайдужій для особистості.

Оволодіти КК іноземної мови, знаходячись за межами країни, мова якої вивчається, нелегко. Тому важливим завданням викладача є створення реальних та уявних ситуацій спілкування на занятті іноземної мови з використанням різних методів та прийомів роботи. Не менш важливим завданням є залучення студентів до культурних цінностей народу-носія мови.

Отже, формування МКК повинне відбуватися в умовах, максимально наближених до реальної комунікації. Під комунікацією науковці розуміють мовленнєву практику, вербальну поведінку, використання мовних одиниць в мовленні.

Використання мови як засобу спілкування вимагає КК, тобто знання мовцем соціальних, ситуативних та контекстуальних правил, які потрібно враховувати. Чому, що, де, як

говорять, яке значення надається окремим словам і виразам в залежності від конкретних обставин, – все це регулюється КК.

Універсальний засобом міжлюдської комунікації, засобом спілкування є мова. Завдяки мові здійснюється формування людини як особистості, а через оволодіння розмаїттям мов – сприйняття нею інших як собі рівних особистостей.

Мова виконує такі функції: а) інтегруючу – мова об'єднує людей, створює в них відчуття групової єдності, групової ідентичності і, отже, сприяє перетворенню населення в суспільство; б) організуючу – мова виступає засобом планування, мобілізації зусиль, адекватної передачі волі від одних структур суспільства до інших; в) регулюючу – мова забезпечує здатність підтримувати і відтворювати високу інтенсивність внутрішніх зв'язків, якими поширюються інтелектуальні й моральні імпульси, що пронизують суспільство. Ці функції мова найуспішніше поєднує тільки тоді, коли вона витворена даним суспільством, пристосована саме до його менталітету, до його умов існування, і стала спільним надбанням для всіх його членів [8].

Мінімальною комунікативною одиницею є мовленнєва дія. Ця одиниця спілкування характеризується тим, що вона завжди залежить від комунікативної ситуації. Комунікативна ситуація – це сукупність конкретних екстралінгвістичних факторів, які спонукують людину до мовної комунікації й визначають її мовленнєву поведінку. Мовленнєва поведінка людини – явище складне. Вона стереотипна, звична, тому виражається з одного боку в стереотипних висловлюваннях, мовленнєвих кліше, з другого – в якихось суто індивідуальних мовленнєвих проявах конкретної особистості. До цього можна додати і невербальні засоби комунікації – жести, міміку, тональні й фонаційні особливості [1].

Ми не можемо бути компетентними в мовних питаннях, якщо не знаємо і не розуміємо культуру, яка сформувала мову.

Лінгвокультурологія визнає факт, що мова і культура є рівноправними та взаємовпливаючими об'єктами вивчення, жоден із них не можна визнати домінуючим. Лінгвокультурологічний компонент у викладанні іноземних мов надзвичайно важливий, адже він дає змогу зрозуміти, яким чином певне поняття існує у реальності світу мови, що вивчається, а це неможливо без знання особливостей вживання одиниць мовлення і мови в історичному, політичному, етнографічному та культурному контекстах.

Ляшко Т.Н. та Івахно Є.В., зауважують, що культура має дві сторони: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна культура – це соціальні стереотипи, політична та економічна структура суспільства, види мистецтва, традиції, звичаї та побутові елементи. Суб'єктивна культура – це “психологічний портрет” суспільства, система цінностей, національні особливості мислення, специфіка сприйняття оточуючого середовища [7].

Проникнення у суть цих двох культур важливе при вивченні іноземної мови як засобу комунікації.

Раніше вважалося, що сприймати культурні знання готові студенти з високим рівнем володіння мови. Але зараз міжкультурні знання є невід'ємною частиною вивчення мови, і важливі на всіх рівнях навчання, починаючи з початкового.

Формування МКК студентів має проходити на основі вивчення ними національної культури країни, мова якої вивчається. Важливим є те, що студенти повинні: по-перше, знати і розуміти власну культуру; по-друге, знати, як їх культура сприймається

представниками інших країн та культур; по-третє, розуміти, як представники інших культур сприймають свою ж власну культуру; по-четверте, мати знання про культуру країни, мова якої вивчається, тобто розуміти можливу різницю між їхньою рідною культурою та іншими культурами, а також набувати вмінь долати соціокультурні відмінності.

Зміна соціального замовлення на володіння іноземною мовою визначає потребу в нових підходах до мети навчання, до визначення навчального процесу як іншомовної мовленнєво-розумової діяльності, вимагає переосмислення існуючої моделі методичної концепції навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі. Педагогічні інновації у практиці підготовки фахівців мають бути послідовно проведені у всіх формах роботи з ними і охоплювати як загально-методичні рівні навчального процесу (нові навчально-методичні матеріали, нові методи тестування, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, діалогічний метод освіти, який перетворює інформацію у знання і розуміння), так і його практичні ланки, які дозволяють об'єднувати в єдність теорію і підготовку безпосередньо в аудиторії, формувати різні навички, які стануть в нагоді майбутнім спеціалістам [8].

Актуальним в даному контексті постановки проблеми є культурологічно зорієнтоване навчання іноземної мови.

На думку С. А. Бігунової, культурологічно орієнтоване навчання іноземної мови має трактуватись як система знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток МКК та соціокультурної компетентності, формування світогляду, моралі і поведінки, підготовку до суспільного життя в багатокультурному суспільстві. Система не є сталою, вона постійно розвивається, її мінливість пов'язана із соціально-культурним прогресом суспільства [2].

М. І. Зубілевич пропонує модифікувати запропоновані у науковій літературі підходи до визначення культурологічно зорієнтованого навчання у такий спосіб:

- монокультурний підхід, для якого характерно: ознайомлення з культурою народу, мова якого вивчається, виключаючи при цьому порівняння чи проведення будь-яких паралелей із культурними особливостями батьківщини чи інших народів, обмеженість інформації та наявність стереотипів. Навчання іноземної мови за такого підходу чітко окреслюється культурними особливостями певного народу, властивими йому мовними особливостями. Характерною ознакою даного підходу є захоплення та звеличення досягнень даної культури, використання лише позитивних за характером стереотипів. Метою навчання є набуття студентами високого рівня комунікативної та культурної компетентностей, що відповідає носієві мови;

- міжкультурний підхід, характерною ознакою якого слід вважати порівняння культурних особливостей народу, мова якого вивчається, та рідної для студентів культури.

При цьому доцільно розрізнати три його варіанти: а) власне міжкультурний варіант. Характерною ознакою слід вважати порівняння культурних особливостей народу, мова якого вивчається, та рідної для студентів культури без врахування етнічної неоднорідності; б) багатокультурний варіант, який бере до уваги етнічну та лінгвістичну різноманітність країни/країн, мова яких вивчається, а також етнічну та лінгвістичну різноманітність; в) транскультурний варіант, який базується на положенні про взаємопроникнення елементів різних культур в результаті інтернаціоналізації життя. Проявом даного підходу можна вважати використання різноманітних мов як засобу міжнародного спілкування у ситуаціях, коли кожен із співрозмовників не є носієм мови [4].

Міжкультурний (крос-культурний) підхід до навчання іноземних мов передбачає набуття знань соціо-етнологічного характеру, а саме правил та норм соціального спілкування, загальноприйнятих у мовній спільноті. Саме такий підхід надає можливість студентам адекватно сприймати іншомовні поняття та користуватися ними в різноманітних соціально-обумовлених ситуаціях.

Міжкультурний підхід бере за основу положення, що різні культури структурно споріднені, або схожі. Тому можна говорити про взаємодію чи діалог культур.

Діалог культур означає не сліпу доброзичливість, а діяльну і свідому взаємодію з іншими культурами. Основними чинниками розвитку міжкультурного діалогу можна визначити такі: історична (і культурна) спільність з іншими народами і культурами; спільність господарчих інтересів; політична визначеність стратегії взаємодії країни з іншими країнами; наявність теоретико-методологічної бази для відповідної ідеології. Мова може йти також про інші види культур – професійну, вікову, гендерну, релігійну тощо. Не менш важливим чинником міжкультурного діалогу є уникнення таких явищ як: культурна зарозумілість і самозакоханість, зневага або заздрість до інших культур, стереотипне сприйняття себе та інших, небажання змінюватись і подвійні стандарти у ставленні до себе та інших. Все це робить невідворотною таку побудову сучасної освіти, яка зможе виступати надійним теоретико-методологічним підґрунтям для дослідження й виховання спроможності людини до активного (й толерантного) міжкультурного діалогу [8].

Характерно, що в контексті комунікації, міжкультурного діалогу розмаїття мов не лише не виключає, але й потребує зміцнення духу і простору функціонування рідної мови.

Отже, міжкультурне іншомовне спілкування (а тільки такий рівень спілкування і є нормальним) вимагає **взаєморозуміння**, а не лише розуміння сказаного і вміння реагувати на репліку (Ю.І.Пассов). Взаєморозуміння не слід розглядати поверхово, як розуміння на вербальному рівні, розуміння значення слів, фраз, мовленнєвих функцій; необхідно враховувати не тільки те, що людина говорить/пише, але й те, який зміст сказане/написане має в контексті міжкультурної комунікації. Головною передумовою взаєморозуміння, його основою є **культурний фон**, тобто присвоєні знання про культуру країни, мова якої вивчається, без яких неможливе спілкування іноземною мовою, адекватне його цілям і умовам, а також культурним нормам даної мовної спільноти. Сукупність таких фонових знань визначається як **культурно-країнознавчий аспект спілкування**. Цей аспект охоплює знання з різних сфер, зокрема літератури, музики, архітектури, образотворчого мистецтва, історії, географії, економіки, політики, традицій, звичаїв та повсякденного життя народу, мова якого вивчається [3].

У процесі формування МКК засобами культурологічно зорієнтованого навчання необхідно дотримуватись таких вимог: культурологічна спрямованість, вмотивованість, комунікативність, врахування стосунків між адресантом та адресатом; ступінь керування мовленнєвими діями студентів в залежності від етапу формування навичок і вмінь використовувати культурно-країнознавчі знання у різних видах мовленнєвої діяльності; забезпеченість вправ природними і спеціально створеними, зокрема вербальними, опорами, які поступово зникають; наявність елемента новизни.

Формуванню МКК студентів загалом та мовних стратегій зокрема сприяє використання автентичного матеріалу як вербального, так і візуального, із залученням

країнознавчого матеріалу. Одним із шляхів виховання студента як суб'єкту культур, на думку О. А. Каніблоцької, є використання у навчальній діяльності прецедентних художніх текстів. Багаторівневий характер художніх текстів зумовлює можливість їх використання в усіх компонентах методичної підготовки студентів, що сприяє реалізації освітньої, виховної, розвиваючої та практичної цілей навчання. Засобами художнього тексту, що впливають на процес навчання в аспекті міжкультурного спілкування, є його естетичний та соціокультурний потенціали. Включення естетичних та соціокультурних знань у процес комунікативної діяльності, якою виступає читання, є важливим чинником засвоєння іноземної мови, з одного боку, і процесом гуманістичного становлення особистості – з іншого. Читання прецедентних художніх текстів розглядається як специфічна форма міжкультурного спілкування, в процесі якого у студентів формуються зразки і моделі поведінки, розвиваються мислення, здатність до аналізу й оцінки, складається образ світу тощо [5].

Отже, культурологічно зорієнтований підхід до навчання іноземних мов характеризується культурним релятивізмом, відсутністю рис етноцентризму. Такий підхід дозволяє сформувати такі якості особистості як відкритість, терпимість та готовність до спілкування з представниками різних культур.

Навчально-виховний процес повинен бути творчим процесом співробітництва, процесом, який передбачає створення найкращих умов для саморозвитку та життєтворчості. Основними принципами, притаманними культурологічно зорієнтованому навчанню мають стати: активна участь студентів у процесі навчання; заохочення студентів щодо висловлювання своїх думок, вираження своїх почуттів і використання власного досвіду; участь в навчальній діяльності, яка імітує або створює реальні чи реалістичні ситуації використання іноземної мови; заохочення студентів працювати разом; формування потреби брати на себе відповідальність за власне навчання і розвивати вміння вчитися протягом усього життя; стимулювання у студентів когнітивних процесів. Велику увагу необхідно приділяти формуванню міжкультурної комунікативної компетентності, яка розглядається як володіння стратегіями мовленнєвої поведінки в іншомовному культурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовська О.В. Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності студентів на заняттях з іноземної мови [Електронний ресурс] / О.В. Березовська, О.В. Никитенко, О.А. Левурда. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_DN_2007/Philologia/16060.doc.htm
2. Бігунова С.А. Актуальність культурологічно орієнтованого навчання іноземною мовою в сучасній українській школі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (19-20 лютого 2005р.) професорсько-викладацького складу «Проблеми державного будівництва в Україні». – Випуск № 10. – Київ, 2005. – С. 160-165.
3. Голованчук Л.П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови / Л.П. Голованчук // Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02: Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 20 с.
4. Зубілевич М.І. Культурологічно зорієнтоване навчання іноземної мови: форми та

- компоненти / М.І. Зубілевич // Мова і культура. (Науковий журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Т. V (130). – С. 356-361.
5. Каніболоцька О.А. Використання прецедентних художніх текстів на уроках зарубіжної літератури. За романом М. Мітчел «Віднесені вітром» / О. А. Каніболоцька // Зарубіжна література в школах України. – Київ: Вид-во «Антросвіт», 2007. – №5. – С. 22-26.
 6. Лозова В. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. Лозова // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 11-16.
 7. Ляшко Т.Н. К вопросу о новых методах преподавания языка в иностранной аудитории в культурологическом аспекте / Т.Н. Ляшко, Е.В. Ивахно // Мова і культура. (Науковий журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Т. V (130). – С. 356-361.
 8. Скубашевська Т.С. Мовні стратегії у формуванні міжкультурного діалогу у європейському просторі (соціально-філософський аналіз) // Автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.10 / Т.С. Скубашевська; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2005. – 19 с.
 9. Samovar, L.A., Porter, R.E. Communication between cultures. – Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1995. – 112 p.

УДК 811.161.1'23

*Глуценко Л.В., Мартіросова Т.В., Юнак В.Г.
(Київ, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ, ЯКІ ПРИЇХАЛИ НА НАВЧАННЯ ДО УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання процесів адаптації студентів-іноземців до навчання в університеті, шляхи пошуку оптимальних умов для їх якнайшвидшого пристосування до навчально-професійної діяльності.

Ключові слова: *студенти-іноземці, адаптація, навчально-професійна діяльність, інтеграція.*

В статье рассматриваются вопросы процессов адаптации студентов-иностранцев к учебе в университете, пути поиска оптимальных условий для их скорейшей приспособленности к учебно-профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *студенты-иностранцы, адаптация, учебно-профессиональная деятельность, интеграция.*

The article deals with the questions the foreign students adaptation processes to studying at the university, the ways of searching optimal conditions adjust the fastest way possible to professional and educational activity.

Key words: *foreign students, adaptation, professional and educational activity, integration.*

© Глуценко Л.В., Мартіросова Т.В., Юнак В.Г., 2011